

УДК 81'344.4

ФРАНЦУЗЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В АСПЕКТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ВИМОВНОЇ НОРМИ

Комар Л.В.

Кременчуцький державний політехнічний університет, м. Кременчук, Україна

У статті описуються особливості фонетичної структури пізніх французьких запозичень в американській вимовній нормі у порівнянні з британським вимовним варіантом. Специфіку фонетичної структури франкомовних слів визначають вільне фонемне та акцентне варіювання, наявність іншомовних фонем, фонотактичні особливості.

Ключові слова: фонемна структура, акцентна структура, вільне фонемне та акцентне варіювання, фонологічна асиміляція запозичень

За даними численних досліджень, найбільший відсоток іншомовних запозичень, які поповнили лексичний склад англійської мови у XX-му столітті – початку XXI-го століття, складають французькі запозичення [1, с. 147].

Актуальність всебічного дослідження саме франкомовної лексики у словниковому складі англійської мови зумовлюється значною кількістю таких слів у реальному англійському слововживанні, недостатністю знань про специфіку їхнього нормування, тобто процесу часткового або повного пристосування до фонетичних, граматичних, лексичних та графічних норм англійської мови [8, с. 77].

Мета цієї статті полягає у виявленні особливостей фонемних та акцентних структур пізніх французьких запозичень в аспекті американської вимовної норми у порівняльно-зіставному аспекті з британською вимовою. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

1. Визначити місце пізніх французьких запозичень у словниковому складі англійської мови.
2. Дати загальну характеристику фонемних та акцентних структур франкомовних слів у американській вимові (АВ).
3. Установити специфічні риси фонемо-акцентних структур французьких запозичень, які впливають на їхню фонологічну асиміляцію в американському вимовному варіанті у зіставному плані з британською вимовою (БВ).

Постановка проблеми. Франкомовні запозичення поділяються на періоди ранніх запозичень (XII-XVст.) та пізні запозичення [9, с. 26-28]. Ранні французькі запозичення, як правило, повністю асимілювалися в англійській мові. У пізніх запозичень процес освоєння франкомовних одиниць має незавершений характер, вони зазвичай містять елементи, які невластиві мові-джерелу. Такий вид запозичень традиційно називається галліцизмами [8, с. 78]. Іноді галліцизми асоціюються зі словами місцевого колориту, а також вони позначають характерні особливості, звичаї, спосіб мислення, які притаманні французькій нації [там само].

З лексикографічних джерел [10; 11] шляхом суцільного обстеження було відібрано та проаналізовано 399 французьких запозичень, що увійшли до словника англійської мови у XX-му – початку XX-го століття. Для уточнення генетичної належності іншомовних слів та часу їхнього надходження було використано дані етимологічного словника [9].

Фонемна структура запозичень нашого дослідження складається з 22 голосних (16 з яких є монофтонгами, а 6 – дифтонгами), а саме: /ɪ/, /ə/, /æ/, /ɒ:/, /ɑ:/, /i:/, /e/, /ʊ/, /ʌ/, /ɔ:/, /u:/, /ɔ̃/, /ɛ:/, /æ̃/, /ā:/, /ɔ̃:/, /ou/, /aɪ/, /eɪ/, /ɔɪ/, /eɪ/, /aʊ/ та 24 приголосних фонем: /s/, /n/, /j/, /t/, /dʒ/, /z/, /k/, /w/, /ʒ/, /tʃ/, /g/, /ʃ/, /ŋ/, /d/, /f/, /v/, /r/, /b/, /h/, /l/, /m/, /ð/, /θ/, /p/. До фонемного інвентарю дослідження включено також додаткові 4 голосні фонем, які невластиві англійській мові, а саме голосні назалізовані фонем: /ā:/, /æ̃:/, /ɔ̃:/, /ɔ̃:/ Однак такі голосні фонем, як правило, позначаються в авторитетних словниках вимови [10; 11] символами, наближеними до англійських фонем з додатковою назалізацією, наприклад: *bien-pensant* (фр.) /bjæ̃ pã: 'sã:/ – Fr /bjæ̃ pã sã/.

Запозичення, що містять іншомовні фонем, складають 11 слів – 2,76% від загальної кількості досліджуваного корпусу іншомовних слів. У БВ такі іншомовні слова нараховують 9,02%, або 36 лексичних одиниць/ЛО. Це дає підставу стверджувати, що ці фонем належать до периферійних елементів фонемної структури запозичень нашого дослідження в обох вимовних варіантах.

Найбільш уживана фонема /ā:/ (44,46%) цієї групи запозичень відповідає французьким назалізованій фонемі /ā:/ наприклад: *e minence grise* (фр.) /eɪm i nã:s 'gri:z/ – Fr /e mi nãs gri:z/; *en brochette* (фр.) /ã: brou 'ʃet/ – Fr /ã bɾo ʃet/. У БВ ця фонема відсутня у фонемному складі запозичень, а найбільш уживаною є фонема /ɔ̃/ – 84,21%, наприклад: *croissant* (фр.) /'kwæs ɔ̃/ – Fr /kʷwa sã/; *élan* (фр.) /eɪ 'lɔ̃/ – Fr /e lã/.

У процесі ототожнювання різних ланок фонологічних систем часто виявляється відсутність в одній із них аналогічної фонем, і тому виникає необхідність доповнити вихідну систему елементами нової. Як правило, це явище полягає у власному утворенні мови-реципієнта за певним іншомовним зразком [3, с. 6]. Часто такі фонем можуть видозмінювати звуковий лад мови, перетворюючись на її постійні компоненти. На думку М.Д. Нікіфорова [4, с. 9], іншомовні фонем слід розглядати не як чужерідні вкраплення, а як інновації в фонологічній системі мови. Саме належність цих елементів до фонемних інновацій впливає на подальший процес фонологічного нормування лексичних запозичень.

Фонемній структурі досліджуваних запозичень притаманні певні фонотактичні особливості, а саме незвичне розміщення або сполучення голосних і приголосних фонем. Наприклад, 24 ЛО – 6,02% франкомовної лексики дослідження складають лексичні одиниці з вживанням довгої голосної фонем в кінцевій позиції, наприклад: *bouillon* (фр.) /'dres a:z/; *crayon* (фр.) /'kreɪ a:n/ *dada* (фр.) /'da:d a:/. В аспекті БВ подібні випадки зафіксовано у 38 словах – 9,52% ЛО, наприклад: *dressage* (фр.) /'dres a:z/; *fuselage* (фр.) /'fju:z ə la:z/; *Gauloise tdmk* (фр.) /'gəʊl wa:z/. Випадки уживання сполучення фонем, які не властиві фонотактичній організації англійської мови, зафіксовано у 27 французьких запозичень, або 6,77% іншомовних слів, наприклад: *joie de vivre* (фр.) /ʒwa: də 'vi:v rə/ – Fr /ʒwad vi:vɪv/; *croissant* (фр.)

/kwa: 's|ã: krwa:-/ – Fr /kwa sã/; *droit de seigneur* (фр.) /,drwa: də sein 'jɜ:/Fr – /dɔwad se nʃæ:ɪ/. Слова з випадками фонотактичних особливостей у БВ нараховують 53 ЛО, або 13,28% від загальної кількості досліджуваних запозичень, наприклад: *bombe* (фр.) /bɔmb/ – Fr /bɔ:b/; *ratatouille* (фр.) /,ræt ə 'twi:/ – Fr /ka ta tuj/; *savoir-vivre* (фр.) /,sæv wa: 'vi:v rə/ – Fr /sa vvaɪk vi:vɪk/. Специфіка фонологічного нормування (асиміляції фонемних та акцентних структур) пізніх французьких запозичень вимагає постійної уваги дослідників у зв'язку із підвищеною варіативністю вимови *галліцизмів* (термін Т.І.Черемісіної), відсутністю даних про закономірності та обсяги цього варіювання. Специфічна риса фонемної та акцентної структур запозичених слів, за даними нашого дослідження, виявляється у вільному варіюванні фонем або варіюванні місця та ступеня словесного наголосу у межах цих структур [5, с. 167]. У цілому сучасній британській вимові не властиве обмеження або зменшення варіювання в структурі лексики [11, с. 11].

Франкомовні слова з формальними модифікаціями фонемної структури голосних і приголосних фонем нараховують 139 ЛО і складають 34,84% від загальної кількості досліджуваного корпусу слів, наприклад: *couplet* (фр.) /'kɔp lət -lɪt/; *vin rouge* (фр.) /,væn 'ru:z ,væ-/; *maisonette* (фр.) /,meiz ə 'net ,meɪs-/. Вільне фонемне варіювання в аспекті БВ відбувається частіше і зафіксоване у 219 ЛО, або 54,89% досліджуваних французьких запозичень, наприклад: *baguette* (фр.) /bæ 'get bæ-/; *cagoule* (фр.) /kə 'gu:l kə-/; *manque* (фр.) /'mɔŋk ei 'ma:ŋk-/; *chi-chi* (фр.) /'ʃi:ʃ i: 'tʃi: tʃi:/; *frottage* (фр.) /'frɔt a:z -ɪdʒ/.

Варіювання акцентних структур великої кількості слів є характерною рисою сучасної англійської мови [6, с. 70]. Варіювання виявляється: 1) у кількості наголосів (різниця в кількості наголосів відповідно змінює акцентний тип слова); 2) у місці наголосу: – наголос розташовується на першому або другому від початку слова складі; 3) у ступені наголосу певного складу (головний чи другорядний наголос); в акцентній структурі деяких слів реалізуються всі три можливості: *inexplicable* /-¹----/ – /₁--¹---/ там само. Розташування та ступінь наголосу визначається місцем наголосу в запозичених словах. Часто вони зберігають місце наголосу, яке притаманне оригіналу або прототипу (термін Г.П. Торсуева) [7, с. 76], тобто характерне для мови, з якої запозичується певне слово, наприклад: *epaulet* (фр.) /₁--¹-/ порівняно з власне англійським варіантом /¹---/. Таке явище створює велике розмаїття акцентних типів слів і різновидів акцентної структури в англійській мові [7, с. 76]. Пізні французькі запозичення з варіюванням акцентних структур складають 44 ЛО, або 11,3 % слів, наприклад: /-¹-/ – /₁-¹-/ (*corsage* – фр.); /-¹-/ – /₁-¹-/ (*en garde* – фр.); /¹---/ – /₁--¹-/ (*repechage* – фр.) – АВ; 78 ЛО, або 19,55% запозичень, наприклад: /-¹-/ – /₁-¹-/ (*au pair* – фр.), /-¹-/ – /¹---/ (*petard* – фр.), /-¹---/ – /₁--¹-/ (*reportage* – фр.).

Варіювання акцентних структур досліджуваних запозичень головним чином визначається тенденцією зберігання розстановки наголосу оригіналу в аспекті АВ та БВ. При цьому в альтернативному варіанті вимови такі слова складають переважну більшість – 28 ЛО – 63,64% слів (АВ), наприклад: *limacon* (фр.) /'lɪm ə sa:n ,li:m ə 'soun/. У БВ вони нараховують 51 ЛО – 65,38% запозичень, наприклад: *cabaret* (фр.) /'kæb ə rei ,kæb ə 'rei/. Відповідно у головному варіанті розташування наголосу іношомовних слів більш наближене до вимови мови-реципієнта, наприклад: *rondeau* (фр.) /'ra:nd ou ra:n 'dɔu/ – АВ; /'dɪsk ə tek ,dɪsk ə 'tek/ – БВ.

ФРАНЦУЗЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В АСПЕКТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ВИМОВНОЇ НОРМИ

Прагнення мовців зберегти оригінальне звучання запозичених лексем свідчить про підвищений інтерес до культури мовного суспільства; вільне володіння іноземними мовами та розширення контактів. Крім того, активна участь франкомовних слів у процесах акцентного варіювання уповільнює адаптацію запозичень до фонологічної системи англійської мови [2, с. 31].

Висновки. Отже, аналіз фонемних та акцентних структур експериментального матеріалу в аспекті АВ свідчить, що:

а) велика кількість франкомовних слів відбиває фонемні, або фонотактичні особливості, які не властиві англійській мові: голосні назалізовані фонемі, сполучення двох губних фонем, вживання довгого голосного у кінцевій ненаголошеній позиції, наприклад, у вимові слів *bouillon*; *bien-pensant*; *ebourgeoisement*.

б) пізні французькі запозичення виділяються наявністю варіантів фонемної структури, які утворюються варіюванням голосних та приголосних фонем, наприклад: /ou/-/õ:/ *garçon* (фр.) /gɑ:r 'sɔ̃:/; /ə/-/æ/ *frottage* (фр.) /frɔ: 'tɑ:z fra:-/; /v:-/a:/ *enfilade* (фр.) /'en fə leid -la:d/; /ʒ/-/dʒ/ *garage* (фр.) /gə 'ra:ʒ -'ra:dʒ/; /z/-/s/ *maisonette* (фр.) /,meiz ə 'net ,meis-/; в) акцентна структура пізніх французьких запозичень, як правило, зберігає наголос на останньому складі, що характерно акцентним закономірностям мови-джерела. Такі запозичення мають варіанти акцентної структури, які утворені вільним варіюванням місця наголосу, наприклад: *epaulet* /,--' -/ /'---/, *hotelier* /,--' -/ - /-'---/ *maquis* /-'--/ - /-'-'/.

У цілому підсистемі французьких запозичень у сучасній англійській мові характерна часткова, а не повна фонологічна асиміляція, тобто вони, як правило, відображають особливості вимови мови-джерела. Однак порівняльно-зіставний аналіз фонетичних структур франкомовних слів дає підставу стверджувати, що французькі запозичення експериментального матеріалу в британській вимовній нормі мають більш виражені специфічні риси у фонемних та акцентних структурах, які притаманні фонологічній організації мови-джерела порівняно з американським вимовним варіантом. Згідно усіх параметрів даного дослідження частота випадків часткової фонологічної асиміляції франкомовних слів у БВ перевищує в середньому в 2 рази частоту випадків таких запозичень в аспекті американської вимовної норми.

Ця тенденція пояснюється ґрунтовними знаннями британців французької мови та певними соціокультурними, історичними стосунками, що склалися між країнами. Французькі запозичення надходять до англійської мови в автохтонній, тобто притаманній мові-джерелу, графемній та фонетичній формі, а володіння французькою як іноземною багатьма британцями уповільнює процес нормування (асиміляції) запозичень [2, с. 31].

Перспективою подальших розвідок дослідження можуть виступити фонемні та акцентні структури запозичень з найбільш поширених європейських та азіатських мов, які активно поповнюють словниковий склад англійської мови і є добре відомими носіям американської та британської вимовних норм.

Список літератури

1. Английские неологизмы / Под ред. Ю.А. Жлуктенко. – К.: Наукова думка, 1983. – 172 с.
2. Володарская Э.Ф. Изменение ударения во французских заимствованиях английского языка как признак интеграции иноязычного материала // Вопросы филологии. – М.: Ин-т иностр. яз., ин-т языкознания РАН. – 2005. – № 3 (21). – С. 31-40.
3. Курченко Л.М. Сучасні тенденції асиміляції англоамериканських запозичень у студентському соціолекті німецької мови (соціолінгвістичний аспект): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04/Київськ. ун-т. – К., 1994. – 21 с.
4. Никифоров Н.Д. Консонантная структура иноязычных слов в современном немецком языке: Дис. канд. филол. наук: 10.02.04. – Одесса, 1987. – 199 л.
5. Паращук В.Ю. Зміни в кодифікованих вимовних нормах сучасної англійської мови // Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка. – 2000. – Вип. 26. – С. 165-175.
6. Торсуев Г.П. Вопросы акцентологии современного английского языка. – М.-Л.: Изд-во Акад. наук СССР, 1960. – 92 с.
7. Торсуев Г.П. Константность и вариативность в фонетической системе (на материале английского языка). – М.: Наука, 1977. – 125 с.
8. Черемисина Т.И. Заимствование и закрепление галлицизмов в современном английском языке // Вопросы лексикологии. – Новосибирск: Наука, 1977. – С. 77-88.
9. Bliss A.J. A Dictionary of Foreign Words and Phrases in Current English. – London: Routledge and Kegan Paul, 1977. – 389 p.
10. Cambridge English Pronouncing Dictionary / Originally compiled by D.Jones. – 17th ed. / Edited by P.Roach, J.Hartman and J.Setter. – Cambridge: University Press, 2006. – 599 p.
11. Longman Pronunciation Dictionary / Compiled by J.C. Wells. – 2d impression. – Harlow: Longman, 2000. – 870 p.

Комар Л.В. ФРАНЦУСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ В АСПЕКТЕ АМЕРИКАНСКОЙ ПРОИЗНОСИТЕЛЬНОЙ НОРМЫ

В статье описываются особенности фонетической структуры поздних французских заимствований в американской произносительной норме в сравнении с британским произносительным вариантом. Специфику фонетической структуры французских слов определяют свободное фонемное и акцентное варьирование, наличие иноязычных фонем, фонотактические особенности.

Ключевые слова: фонемная структура, акцентная структура, свободное фонемное и акцентное варьирование, фонологическая ассимиляция заимствований

Komar L.V. FRENCH BORROWINGS IN AMERICAN PRONOUNCING NORM

The peculiarities of phonetic structure of late French borrowings in American pronouncing norm are described in comparison with British pronunciation. The free phonemic and accentual variation, availability of foreign phonemes, phonotactic specifications determine peculiarities of phonetic structure of French words.

Key words: phonemic structure, accentual structure, free phonemic and accentual variation, phonological assimilation of borrowings

Поступила до редакції 19.02.2007г